

Van Noordeloos (uit Arkel)

door
B. de Keijzer

Inleiding

Hoewel er al veel gepubliceerd is over deze jongere tak van de heren Van Arkel,¹ die de heerlijkheid Noordeloos en naderhand de heerlijkheid Zoelen in bezit hadden, is het storend dat op grond van zijn toenaam Ricoud van Noordeloos, vermeld 1290-1319, en zijn nazaten door vroegere auteurs aan dit geslacht gekoppeld werd wat onjuist is, maar nog steeds in recente publicaties opduikt.² Dit blijkt niet alleen uit het feit dat hij een geheel ander wapen voerde, maar ook dat hij een generatiegenoot van Arnoud I van Arkel, heer van Noordeloos, en dus bezwaarlijk zijn zoon kan zijn. Ricoud van Noordeloos was op 4 maart 1290 borg voor graaf Floris V.³ Aan deze oorkonde hangt zijn beschadigde zegel.⁴

De vele raakvlakken met andere families, die in het kader van de zoenovereenkomst van 1309 onderzocht zijn,⁵ vormden de aanleiding om eveneens de relevante gegevens over het geslacht Van Noordeloos uit Arkel bij elkaar te brengen.

Emmen, 2021 (afgesloten 25 augustus).⁶

Genealogie

I. *Arnoud I van Arkel*, heer van Noordeloos, ridder (1289), vermeld 1289-1307, overl. voor 12 maart 1312, zn. van Jan I, heer van Arkel, vermeld 1254-1264, tr. *Aleid de Cock*,⁷ memorie 8 januari,⁸ dr. van Rudolf de Cock, vermeld 1265, en een dochter van Rudolf II van Beusichem.

In het Corpus Sigillorum Neerlandicorum zijn op naam van Arnoud van Arkel, ridder, twee zegeltypes gepubliceerd. Het eerste (afb. 1 links)⁹ betreft een matige afdruk van een beschadigd zegel van 7 mei 1293, waarbij het omschrift is aangevuld aan de hand van een zegel van 23 juli 1292, terwijl het tweede (afb. 1 rechts),¹⁰ veel duidelijker, maar zwaar beschadigd, dateert van 1297, en waarbij het omschrift is aangevuld aan de hand van een zegel van 25 juli 1299.

¹ Merckens, *Arkeliana Vetera* II, kolom 229 e.v.

² Waale, *Arkelse oorlog*, blz. 38.

³ OHZ IV no. 2440, d.d. 4-3-1290.

⁴ Beschrijving: 1. omschrift: +S·R[-]J·D·VAN·NORDL'·SE

2. kenmerken: rond, - mm, groene was, beschadigd.

3. zegelbeeld: een halfrond schild.

4. wapen: drie 6-puntige sterren (2:1) met (vermoedelijk) een leeg schildhoofd.

⁵ B. de Keijzer, *Catharina van de Nesse, de vrouw van Willem van Montfoort, en een zoenovereenkomst uit 1309* (Emmen, 2020). Geplaatst op HoGenDa.

⁶ De eerste gepubliceerde versie van dit artikel is gedateerd 4-7-2020. Eventuele aanvullingen en verbeteringen op deze publicatie s.v.p. richten aan de webmaster van HoGenDa: webmaster@onsvoorgeslacht.nl

⁷ B. de Keijzer, *Van Beusichem (Culemborg, Vianen, Van den Waal)* (Emmen, 2021). Gepubliceerd op HoGenDa.

⁸ *Necrologium Sint Servaes*, blz. 108: Januari VI Idus (= 8 januari) Obiit Aleydis de Noordeloos.

⁹ CSN no. 675, d.d. 7-5-1293.

¹⁰ CSN no. 676, d.d. 1297.

De Groot constateerde op basis van de hiervoor genoemde publicatie dat Arnoud van Arkel in 1292 en 1293 ‘nog normaal’ dat wil zeggen zonder brisure, maar in 1297 en 1299 met een brisure in de vorm van een vijfpuntige ster in de rechterbovenhoek zegelde.¹¹

Afb. 1. Zegel van Arnoud van Arkel, ridder (1293) en (1297).¹²
(*Corpus Sigillorum Neerlandicorum*)

Hoewel het niet echt gewicht in de schaal legt, is deze conclusie voor zover bekend nooit weersproken. Terwijl volgens bovenstaande afbeeldingen die gevolgtrekking niet te maken valt. Bovendien is er een tekening bewaard gebleven van een zegel, dat aan een oorkonde van 5 juni 1293 hing, met de vijfpuntige ster in het wapen. Helaas ontbrak het omschrift destijds ook al toen er een tekening van gemaakt werd.¹³ Omdat er slechts één maand (7 mei en 6 juni) ligt tussen het uitvaardigen van de twee oorkonden uit 1293 is het vrijwel zeker dat er in het geheel *geen* sprake is van twee verschillende zegeltypes. Ergo, Arnoud I van Arkel zegelde uitsluitend met een wapen met als brisure een vijfpuntige ster.

Op 30 december 1289 verklaarde Herbaren van Haastrecht, ridder, het water van Benschop in de IJssel bij Haastrecht te zullen leiden en maakte daartoe nadere bepalingen, waarbij zijn familieleden als getuigen optreden w.o. Arnoud van Arkel, ridder.¹⁴ Arnoud nam op 23 juli 1292 van de deken en het kapittel Sint Marie voor de duur van tien jaar de helft van het gerecht, cijns, grote en kleine tiende van 12 hoeven land, gelegen tussen Ameide en Meerkerk, voor 20 pond per jaar in pacht.¹⁵ Bij het sluiten van een verdrag tussen Floris V, graaf van Holland, en Jan van Nassau, bisschop van Utrecht, op 7 mei 1293 is hij van de zijde van de bisschop aanwezig.¹⁶ Op 5 juni 1293 gaf Herbaren, heer van Haastrecht, aan de ingezetenen van Lopik een afwatering door de Vlist naar de IJssel, waarbij wederom al zijn familieleden getuigen w.o. Arnoud van Arkel, heer van Noordeloos.¹⁷ Van de acht zegels, die aan deze oorkonde hingen zijn fraaie tekeningen gemaakt.¹⁸ Hadewig, dochter van wijlen heer Willem van Strijen, verklaarde op 25 november 1294 dat haar zwager Nicolaas van Putten haar in het bezit heeft

¹¹ De Groot, *Arkeliana Vetera* I, kolom 468.

¹² Beschrijving: 1. omschrift: [+S·]ARN[OUT·DE·ARKELE·MILI]TIS
2. kenmerken: rond, - mm, - was, beide zegels beschadigd.
3. zegelbeeld: een gotisch schild.
4. wapen: twee gekanteelde dwarsbalken met in de rechterbovenhoek een vijfpuntige ster.
5. bijzonderheden: beide zegels zijn als één geheel beschreven.

¹³ HUA, Verzameling Van Buchel-Booth, inv.nr. 12, fol. 15, d.d. 5-6-1293.

¹⁴ OSU IV no. 2405, d.d. 30-12-1289.

¹⁵ OSU V no. 2539, d.d. 23-7-1292.

¹⁶ OSU V no. 2587, d.d. 7-5-1293.

¹⁷ OSU V no. 2589, d.d. 5-6-1293.

¹⁸ HUA, Verzameling Van Buchel-Booth, inv.nr. 12 (HSS no. 354), fol. 15.

gesteld van 200 pond oud Hollands aan jaarlijkse renten, waarbij als getuige o.a. heer Arnoud van Arkel optrad.¹⁹

In 1297, kort voor 10 november, verzochten ridders, knapen en gemeente van het graafschap Holland aan koning Eduard I van Engeland om zijn dochter, de gravin, vanuit Vlaanderen naar het graafschap te willen laten overkomen. Graaf Jan I verontschuldigde zich dat hij haar niet in Biervliet kon ophalen omdat hij dan naar het gebied zou gaan waar de moordenaars van zijn vaders zich ophielden. De oorkonde is getekend door de op dat moment voor het zeggen hebbende edelen in het graafschap w.o. heer Arnoud van Arkel.²⁰

Op 29 november 1297 gaven Walraven van Bentheim, knaap, en zijn echtgenote Agnes, een akte af over een door hen gemaakte schikking met de abt en het convent Sint Paulus te Utrecht over een tiende, gelegen in Randwijk, met als getuige o.a. heer Arnold van Arkel.²¹ Reinout, graaf van Gelre, als oppervoogd van de onmondige dochter van wijlen heer Otto van Zoelen, droeg op 18 april 1298 het kasteel van Zoelen bij de Linge in leen over aan Arnoud van Arkel, ridder, om het 'te bewaren' totdat zij mondig zou worden en het leen zelf ontvangst kon nemen. In tijden van oorlog zou het kasteel als open huis dienen voor de graaf.²² Hoewel het niet met zodanige woorden in de acte omschreven wordt betreft een degelijke overeenkomst meestal het uitzicht op een toekomstig huwelijk met de oudste (in leven gebleven) zoon. Onder de borgen komt voor Rudolf de Cock van Waardenburg, ridder. Dit heeft tot de conclusie geleid dat Aleid, de vrouw van Arnoud van Arkel, een dochter is van Rudolf de Cock (1264-1265), mede in aanmerking nemende de vernoeming van de tweede zoon (Roelof).

Er was onenigheid ontstaan tussen heer Nicolaas van Cats en heer Arnoud van Arkel over een tiende in bezit van heer Floris Gale en Splinter. Zij verkochten die tiende op 7 augustus 1298 voor 42 pond aan Hendrik en Jan, zoon van jonge Dirk.²³ Heer Arnoud van Arkel, ridder, had van Jan, heer van de Lede, goederen gekocht, die hij aan zijn grafelijke lenen had toegevoegd (zijn leen verbeterd). Op 25 juli 1299 verzocht hij graaf Jan I aan de heer van de Lede het aankoopbedrag van 200 pond Utrechts te betalen.²⁴ Otto, heer van Buren, liet de misdaden die hij tegenover graaf Jan I had begaan op 2 oktober 1299 ter beoordeling aan hem over en stelde daartoe als borgen heer Gijsbert van Abcoude en heer Arnoud van Arkel.²⁵ Op 6 januari 1305 verkocht Jan, heer van Arkel, een watergang aan heer Gijsbert uten Goye, ridder, Jan van Beusichem en Gijsbert van Cats, knapen, en stelde als borgen heer Arnoud van Arkel, ridder, zijn oom, Herbaren van Arkel, zijn broer, Jan uten Goye en Otto van Heukelum, knapen, zijn neven.²⁶ De abt en het convent van de Sint Paulus te Utrecht deden op 26 februari 1306 afstand ten behoeve van Arnold van Arkel, ridder, van 2 morgen land, waar het huis 'Te Nijgerlede' (= Nieuwerlede) op staat.²⁷ Op 5 juli 1307 beleende Jan, heer van Arkel, zijn broeder Herbaren met de Grote Waard en land in Reyerskoop, waarbij getuigen zijn heer Arnoud van Arkel, zijn oom, en Otto van Heukelum, zijn neef, die de oorkonde mede zegelden.²⁸ Ten slotte is hij op 19 oktober 1307 getuige voor Johan van Beusichem, heer van Culemborg, wanneer deze aan

¹⁹ OHZ V no. 2945, d.d. 25-11-1294.

²⁰ OHZ V no. 3361, d.d. 1297 (kort voor 10 november).

²¹ OSU V no. 2851, d.d. 29-11-1297.

²² Kemp, Van Arkel, blz. 52, d.d. 18-4-1298.

²³ OHZ V no. 3412, d.d. 7-8-1298.

²⁴ OHZ V no. 3489, d.d. 25-7-1299.

²⁵ OHZ V no. 3511, d.d. 2-10-1299.

²⁶ Van Mieris II, blz. 47, d.d. 18-3-1305 (= 6-1-1305). Vgl. Van Schilfgaarde, Culemborg, no. 24.

²⁷ Nijhoff, Gedenkwaardigheden I, no. 83, d.d. 26-3-1306.

²⁸ Kemp, Van Arkel, blz. 59, d.d. 5-7-1307.

de graaf van Gelre belooft voor zich zelf en voor zijn zoon Hubert bij de dochter van Gerard van Maurik de burcht Maurik als openhuis te bewaren.²⁹

Uit dit huwelijk:

1. *Jan van Arkel (Jan van de Noordeloos)*, volgt II.
2. *Roelof (Rudolf) van Arkel*, vermeld in het testament van Arnoud II van Arkel 1358.
3. *Arnoud van Arkel*, leenman van Jan III, hertog van Brabant 1312.³⁰
4. *Elisabeth van Arkel*, abdis van Sint Servaes, vermeld in het testament van Arnoud II van Arkel 1358, memorie 19 juni,³¹ overl. 19 juni 1358.

II. *Jan I van Arkel (Jan van de Noordeloos)*, heer van Noordeloos, knaap (1318), vermeld 1312-1327, overl. voor 1329, memorie 18 mei,³² tr. *Kunigonde van Zoelen*,³³ vrouwe van Zoelen, vermeld 1298, memorie 9 juni,³⁴ dr. van Otto van Zoelen en Herburg Taetse.

Op 12 maart 1312 gaf Jan, heer Arkel, aan die van Zijderveld een vrije watergang, genaamd den Hubert, waarbij o.a. Jan van den Noordeloos zegelde.³⁵ Een paar jaar later was er een conflict gerezen tussen Walraven van Bentheim en Jan van der Noordeloos. Op 17 oktober 1316 werd in deze aangelegenheid uitspraak gedaan door Herbaren van Arkel, Jan van Amstel en Gerard van Oye, knapen, door bevestiging van Jan van Arkel in het gericht 'te Zolen over die Zole aen die Betuwsche zyde' bij rade van wijze mannen en brieven.³⁶

Onder de dienstlieden van de graaf van Gelre in de Betuwe werd op 3 september 1318 genoemd Jan van de Noordeloos, knaap.³⁷ Op 13 oktober 1319 worden Jan van Henegouwen, heer van Beaumont, en Hendrik van Vlaanderen, graaf van Loden, aangewezen als scheidsrechters in de geschillen gerezen tussen Frederik, bisschop van Utrecht, en Willem, graaf van Holland, met die 'van Lienden' enerzijds en Reinout, graaf van Gelre, met die 'van Lienden' en hun helpers Walraven van Bentheim, Jan van der Noordeloos, Gerard van Waardenburg en Steeskijn van Brakel, anderzijds.³⁸ Vervolgens beloofden op 6 november 1319 enige edelen w.o. Jan van Noordeloos borg te blijven voor de graaf van Holland na de uitspraak door de scheidslieden.³⁹ Tot slot volgde op 22 januari 1320 de uitspraak, waaruit blijkt dat Jan van der Noordeloos samen met zijn medestanders in totaal 4.250 pond moest betalen ter genoegdoening van de door hun gedane misdrijven.⁴⁰

Op 16 september 1320 werd Godschalk Heinensz., burger van Dordrecht, bij overdracht door Jan van de Noordeloos, beleend met een deel van 21 pond Hollands per jaar uit de bedde van Oude Giessen en het ambacht Sliedrecht, waarvoor in ruil 16 morgen land in Slingeland en 4

²⁹ Nijhoff, Gedenkwaardigheden I, no. 94, d.d. 19-10-1307.

³⁰ Galesloot, Leenboek van Brabant, blz. 14, d.d. 1312: 'Arnoldus, filius quondam domini Arnoldi de Arkel, fidelis ducis, de xii libris annuatim solvendis supra domum pannorum in Buscho'.

³¹ Necrologium Sint Servaes, blz. 136: Juni XIII Kal. Obiit domina Elisabet de Noerdelose, abbatissa piaie memoriae. In een voetnoot: Deze abdis van Sint Servaes overleden in 1358.

³² Necrologium Sint Servaes, blz. 130. Mei: XV Kal. (= 18 mei) Obiit Johannes de Noordeloos, frater Elysabet.

³³ B. de Keijzer, *Van Zoelen* (Emmen, 2020). Gepubliceerd op HoGenDa.

³⁴ Necrologium Sint Servaes, blz. 134. Juni: V Jd. (= 9 juni) Cunegundis domicella de Sulen.

³⁵ Kemp, Van Arkel, blz. 60, d.d. 12-3-1312.

³⁶ Geldersarchief, Archief Huis Zoelen, inv.nr. 199, d.d. 17-10-1316. Het betreft een 17^e-eeuws afschrift van een vidimus van 12-3-1391.

³⁷ Nijhoff, Gedenkwaardigheden I, no. 178, d.d. 3-9-1318.

³⁸ Van Mieris II, blz. 220-222, d.d. 13-10-1319.

³⁹ Van Mieris II, blz. 225, d.d. 6-11-1319.

⁴⁰ Van Mieris II, blz. 206, d.d. 23-1-1319 (paasstijl = 22-1-1320).

morgen land in de Grote Waard werd opgedragen.⁴¹ Een dag later gaf graaf Willem zijn baljuw in Zuid-Holland te kennen dat hij aan Reinout, graaf van Gelre, de volgende huizen moest overleveren, voor de borgtocht, die aan hem gedaan was, namelijk: (1) 't huys te Weerdenburg (Gijsbert van Waardenburg), (2) 't huys te Zoelen (Walraven van Bentheim) en (3) 't huys te Nieuwerlede (Jan van de Noordeloos).⁴² Mogelijk wordt met Nieuwerlede het latere huis Den Aldenhaag bedoeld.⁴³ Hij wordt nog vermeld op 5 augustus 1327 in een akte betreffende de verkoop van een aantal cijzen gaande uit gronden, gelegen in Bommel, voor 300 pond door Allard van Haaften aan de abdij Mariënweerd.⁴⁴

Uit dit huwelijk:

1. *Arnoud II van Arkel*, volgt III.
2. *Jan van (de) Noordeloos Jansz.*, heer van Pendrecht (1351), knaap (1350), ridder (1351), vermeld 1347-1355, raad van Willem V (1351-1355), baljuw van Zuid-Holland (1351-1352), overl. 1355, tr. (lijftocht 15 december 1352) *Beatrix van der Merwede*,⁴⁵ dr. van Dirk van der Merwede en Ghodilt van Tolloysen.

In 1347 was Jan van (de) Noordeloos medestander van Jan die Molenaar, lid van de grafelijke raad, in een heftig conflict met de stad Dordrecht gekomen.⁴⁶ Op 23 mei 1350 werd er een verbond gesloten door hertog Willem van Beieren met zijn Kabeljauwse partij, w.o. Jan van Noordeloos, knaap, tegen de Hoeken.⁴⁷ Jan van Noordeloos, knaap, deed op 29 maart 1351 vrouwe Margaretha, gravin van Holland etc., onder enige voorwaarden belofte van trouw en beloofde voorts geen gemene zaken te doen met hertog Willem, haar zoon.⁴⁸ Desondanks lokte hij hierna in Dordrecht een opstandje uit, waarbij hij Hendrik Domasz. om het leven bracht. Hierover werd vonnis geveld op 3 april 1351 door Margaretha, gravin, en hertog Lodewijk, haar oudste zoon, evenals de schepenen en raad van Dordrecht.⁴⁹

Op 21 april 1351 werd hij beleend door Willem, hertog van Beieren, met de wijnroede 'ende die vergieringhe van alle winen binnen onser stede van Dordrecht', welk leen heer Willem van Duivenvoorde verbeurde,⁵⁰ een paar dagen later, 24 april, met de heerlijkheid Pendrecht,⁵¹ en 'ten leste' op 28 april het 'schroodambacht' van Dordrecht. Vervolgens belofde op 23 mei 1351 hertog Willem, graaf van Holland, aan de edelen en steden geen goederen of inkomsten 'des lands' te zullen vervreemden, w.o. genoemd Jan van Noordeloos, ridder.⁵²

Willem, hertog van Beieren, graaf van Holland, belofde op 29 juli 1352 de stad Dordrecht schadeloos te houden voor de borgstelling van de stad ten behoeve van de graaf tegenover heer Philips van Polanen. Op een afschrift staat vermeld: 'Johanni de

⁴¹ Kort, Grafelijke lenen Alblasserwaard, blz. 24 [leen 14] en blz. 54 [leen 77].

⁴² Van Mieris II, blz. 243, d.d. 17-9-1320.

⁴³ Wagner, Van Zoelen, blz. 133-142.

⁴⁴ De Fremery, Mariënweerd, no. 283, d.d. 5-8-1327.

⁴⁵ B. de Keijzer, Van der Merwede (Emmen, 2021). Gepubliceerd op HoGenDa.

⁴⁶ Brokken, Hoekse en Kabeljauwse twisten, blz. 49.

⁴⁷ Van Mieris II, blz. 778, d.d. 23-5-1350.

⁴⁸ Van Mieris II, blz. 774, d.d. 30-3-1350 (paasstijl = 29-3-1351).

⁴⁹ NA, Archief van de Graven van Holland, inv.nr. 668, d.d. 3-4-1351.

⁵⁰ Prevenier, Dagvaarten I, no. 143, d.d. 21-4-1351.

⁵¹ Hoek, Grafelijke lenen Albrandswaard en Riederwaard, blz. 232 [leen 11].

⁵² Van Mieris II, blz. 795, d.d. 23-5-1351.

Noerdelose, bellive Zuuthollandie'.⁵³ Vervolgens beloofde de hertog op 19 augustus 1352 heer Philips van Polanen, ridder, de 'burchzaat' van het huis te Sint Geertruidenberg, bezegeld door o.a. Jan van de Noordeloos, baljuw van Zuid-Holland, knaap.⁵⁴ Aan de oorkonde hangt zijn fraaie zegel (afb. 2).

Afb. 2. Zegel van Jan van Noordeloos, knaap (1352).⁵⁵
(Nationaal Archief, foto H den Hertog.)

Nadat hij zijn functie als baljuw van Zuid-Holland had beëindigd, werd hij op 20 januari 1353 beleend met drie hoeven land in Zwijndrecht, die van heer Willem van Duivenvoorde waren geweest.⁵⁶ Vervolgens werd hij beleend met 10 pond Hollands per jaar uit de goederen van de Hofstede Putten. Als zodanig als leenmangetuige genoemd in 1353.⁵⁷ Op 20 januari 1354 wordt hij genoemd onder de raad van Holland.⁵⁸

In tegenstelling tot zijn oudere broer, Arnoud van Arkel, blijkt Jan van Noordeloos in 1350 te behoren tot de Kabeljauwse partij. Door zijn toedoen ontstond in Dordrecht tussen 29 maart en 3 april 1351 een opstootje. Voor Margaretha, gravin, die in die tijd in Dordrecht verbleef, vormde deze gebeurtenissen een breekpunt om het bewind over Holland en Zeeland te herstellen. Zij verliet Dordrecht, waarna Willem V zich tot graaf van Holland en Zeeland liet uitroepen. De handelwijze van Jan van Noordeloos zal wel op instigatie van Willem V zijn geweest, want hij werd nog diezelfde maand rijkelijk beloond. Later in het jaar, september 1351, werd hij aangesteld als baljuw van Zuid-Holland, welke functie hij tot medio december 1352 heeft vervuld. Nadien kwam hij niet meer in aanmerking voor een landsheerlijk ambt, wel bleef hij zitting houden in de grafelijke raad. In 1355 was hij nog betrokken bij het sluiten van zoenverdragen met terugkerende Hoeken, maar is kort daarna, tussen 26 augustus en 1 november 1355 overleden.⁵⁹

⁵³ Prevenier, Dagvaarten I, no. 175, d.d. 29-7-1352.

⁵⁴ NA, Archief Nassauschen Domeinraad I, inv.nr. 621, d.d. 19-8-1352.

⁵⁵ Beschrijving: 1. omschrift: [+S·IO]HA·NIS·DE/NORD[E]LOS[E]
2. kenmerken: rond, - mm, groene was, licht beschadigd.
3. zegelbeeld: een schuingeplaatst gotisch schild, gedekt door een pothelm en helmkleed, gevat in een veld met bloemmotieven.
4. wapen: twee gekanteelde dwarsbalken verzegeld rechtsboven met een vijfpuntige ster.

⁵⁶ NA, Archief Graven van Holland, inv.nr. 261 (EL 33), fol. 26v, d.d. 20-1-1353.

⁵⁷ Kort, Leenkamer Putten, blz. 192 [leen 189].

⁵⁸ Prevenier, Dagvaarten I, no. 192, d.d. 20-1-1354.

⁵⁹ Brokken, Hoekse en Kabeljauwse twisten, blz. 563. No. 56 Bibliografie Jan van der Noordeloos. De weergegeven genealogische informatie is niet correct.

III. *Arnoud II van Arkel*, heer van Noordeloos en Zoelen, ridder (1336), vermeld 1329, 1336-1369,⁶⁰ Raad van Gelre 1357, testeerde 1358, aangeslagen in de schatting onder Zoelen 1369,⁶¹ overl. voor 11 juni 1370, tr. *Heilwig van Polanen*, vrouwe van Zoelen, vermeld 1350, overl. voor 11 juni 1370, dr. van Jan I van Polanen en Catharina van Brederode.⁶²

Arnoud van Zoelen, ‘geheeten van der Noortlosen’, werd voor het eerst genoemd in 1329 toen hij de ‘Tetinxweert’, die Otto van Avezaath van hem in leen heeft, opdroeg aan de abdis van Thorn ten behoeve van Petronella, de zuster van Sweder van Abcoude, ridder, en weduwe van Jan van Culemborg.⁶³

Op 27 januari 1336 was hij aanwezig toen Reinout, graaf van Gelre, erkende 200 pond kleine penningen schuldig te zijn aan heer Hubert Schenk van Culemborg.⁶⁴ Aan de oorkonde hangt zijn beschadigde, gedeeltelijk afgedekt, zegel (afb. 3).

Afb. 3. Zegel van Arnoud van Arkel, ridder (1336).⁶⁵
(*Geldersarchief, foto auteur*)

Reinout, hertog van Gelre, Roderick van Voorst, Hubert Schenk, heer van Culemborg, Arnoud van Arkel, heer van Noordeloos, Everard van Ulft, Frederik van Hese, ridders, Adam van den Berg, Allard van Buren, knapen, en de steden Emmerik en Doesburg, bekenden op 21 december 1339 een bedrag van 300 pond binnen bepaalde termijnen te Mechelen te betalen, en verplichten zich daartoe zo nodig vrijwillig in *leistung* te gaan.⁶⁶

De graaf van Holland deed op 26 januari 1342 uitspraak over de geschillen tussen de heer van Arkel en de heer van Asperen over de heerlijkheid Hagestein, waarbij o.a. Arnoud van Arkel, ridder, borg is voor de heer van Arkel.⁶⁷ Op 31 mei 1342 beloofden Arnoud van Arkel, Otto

⁶⁰ Beelaerts van Blokland, *Edellieden*, kolom 227. In de protocollen van 's-Hertogenbosch vermeld 1368, en in 1369 met zijn zoon, beiden ridder.

⁶¹ Van Doorninck, *Schatting*, blz. 171. In de hoogste categorie van 8 pond.

⁶² Dek, *Van Duivenvoorde*, blz. 101.

⁶³ Habets, *Thorn*, no. 190, d.d. 1329. In 1333 werd Jan van Culemborg, heer van Woudenberg, beleend na dode van zijn moeder Pernelle. Vgl. Wagner, *Zoelen*, blz. 133.

⁶⁴ Van Schilfgaarde, *Culemborg*, inv.nr. 7, d.d. 27-1-1336.

⁶⁵ Beschrijving: 1. omschrift: +[-]OVT·VA·[-]JOS

2. kenmerken: rond, ca. 20 mm, zwaar beschadigd.

3. zegelbeeld: een halfroond schild gevat in een spitsboogvijfpas, geplaatst op een spitsboogvijfpas.

4. wapen: twee gekanteelde dwarsbalken met in de rechterbovenhoek een vijfpuntige ster.

5. het charter met de zegels, die tegen elkaar en over elkaar heen liggen, is in plastic geseald.

⁶⁶ Nijhoff, *Doesburg*, blz. 4 [perkamanten brief no. 9], d.d. 21-12-1339.

⁶⁷ Van Mieris II, blz. 644, d.d. 27-1-1341 (paasstijl = 26-1-1342).

van Zoelen, ridders, Hubert heer Ottenzoon, en Hubert Woutersz. van Zoelen, knapen, heer Willem van Dongen, heer Willemsz. van Duivenvoorde, ridder, te zullen vrijwaren voor alle goederen, gelegen te Woudrichem, die Brien van Honswijk, knaap, aan hem verkocht heeft.⁶⁸ Catharina van Brederode, vrouwe van Polanen, deed op 3 oktober 1342 toezegging aan haar zoon, heer Jan van Polanen, en haar zwager, heer Willem van Duivenvoorde, heer van Oosterhout, om niet te zullen hertrouwen of haar kinderen te onterven van enig goed van hun vader en niets te doen zonder overleg met hun beiden, bezegeld door o.a. heer Arnoud van Arkel.⁶⁹

Eleonora, hertogin van Gelre, en haar zoon Reinout, hertog, bekrachtigden op 10 november 1344 het huwelijksverdrag van 9 november gesloten tussen Reinout, zoon van Reinout, hertog van Gelre, en Isabella, zuster van Willem IV, graaf van Holland, bezegeld door o.a. heer Arnoud van Arkel.⁷⁰ Op 14 mei 1345 verklaarde Reinout, hertog van Gelre, van de abt en het convent van Sint Paulus het hoog en laag gerecht van Lienden in pacht genomen te hebben, waarbij o.a. Arnoud van Arkel en Dirk van Lienden getuigden.⁷¹ In het zelfde jaar beleende de hertog Willem de Cock met de heerlijkheid IJzendoorn. Leenmangetuigen heer Arnoud van Arkel en heer Dirk van Lienden.⁷²

In twee oorkonden, gedateerd 23 februari 1346, werden de huwelijkse voorwaarden van Floris van Montfoort en Kunigonde van Zoelen vastgelegd.⁷³ Floris van Montfoort beloofde aan zijn vrouw een lijftocht van 150 pond per jaar te geven, terwijl Arnoud van Arkel daartegenover aan zijn nicht Kunigonde, dochter van Wouter van Zoelen, een jaarlijkse rente van 40 pond, gevestigd op land in Blokland (Alblasserwaard) en Zoelen, toezegde. Arnoud van Arkel en zijn borgen verbonden zich tot getrouwe nakoming van de aangegane verplichting. Aan de tweede oorkonde hangt een nieuw type zegel (afb. 4) van hem.

Afb. 4. Zegel van Arnoud van Arkel, ridder (1346).⁷⁴
(*Het Utrechts Archief, foto auteur*)

⁶⁸ NA, Archief Nassausche Domeinraad, deel I, inv.nr. 552, d.d. 31-5-1342.

⁶⁹ Drossaers, Domeinraad I, no. 349, d.d. 3-10-1342.

⁷⁰ Prevenier, Dagvaarten I, no. 69, d.d. 10-11-1344.

⁷¹ Nijhoff, Gedenkwaardigheden II, no. 10, d.d. 14-5-1345.

⁷² Nijhoff, Gedenkwaardigheden II, no. 12, d.d. 11-11-1345.

⁷³ HUA, Heerlijkheid Montfoort, inv.nr. 147, d.d. 23-2-1346 (2 charters).

⁷⁴ Beschrijving: 1. omschrift: +SIGI[L]VM·ARNOLDI·DE·[ARKEL·MI]LITIS

2. kenmerken: rond, ca.25 mm, bruine was, beschadigd.

3. zegelbeeld: een gotisch schild gevat in een rondboogdriepas.

4. wapen: twee gekanteelde dwarsbalken met in de rechterbovenhoek een vijfpuntige ster.

Reinout, hertog van Gelre, verpandde op 14 oktober 1349 de inkomsten van zijn goederen te Vlierden en Nifterik aan Allard van Driel, ridder, met als getuige o.a. heer Arnout van Arkel, ridder.⁷⁵ Op 29 mei 1350 vermaakte Willem van Duivenvoorde, heer van Oosterhout, goederen aan zijn neven heer Jan van Polanen, heer van de Lek, en Philips van Polanen, onder goedkeuring van de overige erfgenamen heer Arnoud van Arkel, heer van Noordeloos, en vrouwe Heilwig, zijn vrouw, vrouwe Maria van Montfoort, haar zuster, vrouwe Baerte van den Dorp, vrouw van heer Gerrit van der Heiden, zijn nichten, en Dirk- en Gerard van Polanen, zijn neven.⁷⁶ Arnoud is getuige op 26 september 1350 bij de overdracht door Willem van den Berge, heer van Bylant, ridder, en zijn vrouw Sophia van Bylant, van hun nieuwe tiende in het kerspel van Elden aan de hertog van Gelre, die Dirk van Lent er mee beleende.⁷⁷ Hij wordt op 25 juni 1351 vermeld als getuige voor Margaretha, gravin van Holland.⁷⁸

In een oorkonde van 7 april 1355 aangaande een vergelijk en zoen tussen Reinout, hertog van Gelre, en zijn broer Eduard, trad voor de hertog o.a. Arnoud van Arkel, ridder, op.⁷⁹ Op 24 april 1357 beloofde Walraven van Valkenburg de voorwaarden te onderhouden op welke hij door Reinout, hertog van Gelre, was aangesteld tot overste meester en gericht van de Veluwe in aanwezigheid van de Raad van Gelre w.o. heer Arnoud van Arkel.⁸⁰ Op 4 juni 1358 testeerde Arnoud van Arkel, ridder, en regelde onder andere de jaargetijden van vele familieleden, die met naam genoemd worden. Hieronder volgt de tekst van dit testament.⁸¹

Doe ick Aernoud van Arckel, ridder, te weten kennis der waerheit, dat ick gesont mijns lichaems ende machtich minre sinnen gegeven hebbe jaerlicx om Gods wille den Convente van St. Servaes te utrecht na doode J. Lijsbetten van Noordeloose, mynre moyen, die Abdisse des voors. convents 6 pond 's jaers op St. Mertyn in den winter van 17 pond 's jaers daer jonckvrouwe Lijsbeth mine moeyen voors. haer lijftocht aen heeft. Gevestigd op 9 morgen in Hr. Aernoud's gerechte op Noordeloos achter Jacop's huis van den Dyck, tusschen de voorwetering en de landscheiding, waarvan belendend zijn Zeger Brabants aan de oostzijde en Jacob van Eic aan de westzijde. Ende dese vi ponden hebbe ick gegeven in deser manieren dat men daerom jaerlicx doen sall in den voors. convent tot St. Servaes zes jaergetijden:

- een voor haren Aernout van Arkel, minen oude vader,
- een voor veren Aleyden siin wijff, minen oude moeder,
- eene voor Janne van Noordelose, minen vader, ende
- voor Roelof, minen oom, ende
- voir mij als mi gebreckt, ende
- voor J. Lijsbetten, mynre moeie, voorn. na haer doot.

1358, op St. Bonifaciusavont (4 juni 1358).

Een dag later, 5 juni, beloofden Reinout, hertog van Gelre, en zijn broer Eduard, zich te zullen houden aan wat Jan van Meurs en Arnoud van Arkel met de vier hoofdsteden voor hun verzoening zouden beramen,⁸² waarvoor zij een dag later gemachtigd werden.⁸³ Nog die zelfde maand, namelijk op 21 juni, volgde de uitspraak door de vier hoofdsteden samen met Jan van Meurs en Arnoud van Arkel.⁸⁴ Dit terwijl de verkozen raden (met naam genoemd) van de

⁷⁵ Nijhoff, Gedenkwaardigheden II, no. 43, d.d. 14-10-1349.

⁷⁶ Van Mieris II, blz. 781-782, d.d. 3-7-1350 (paasstijl = 29-5-1350).

⁷⁷ Nijhoff, Gedenkwaardigheden II, no. 47, d.d. 26-9-1350.

⁷⁸ Van Mieris II, blz. 795, d.d. 25-6-1351.

⁷⁹ Nijhoff, Gedenkwaardigheden II, no. 65, d.d. 7-4-1355.

⁸⁰ Nijhoff, Gedenkwaardigheden II, no. 81, d.d. 24-4-1357.

⁸¹ Merckens, Arkeliana Vetera-II, kolom 269.

⁸² Nijhoff, Gedenkwaardigheden II, no. 85, d.d. 5-6-1358.

⁸³ Nijhoff, Gedenkwaardigheden II, no. 86, d.d. 6-6-1358.

⁸⁴ Nijhoff, Gedenkwaardigheden II, no. 87, d.d. 21-6-1358.

hertog en zijn broer beloofden zich trouw te zullen gedragen.⁸⁵ Op 25 januari 1359 volgde de zogenaamde landvrede, w.o. genoemd Arnoud van Arkel.⁸⁶ Reinout, hertog van Gelre, en Eduard, zijn broer, verpanden op 7 februari 1359 de tol te Tiel en Herwaarden aan Dirk, graaf van Meurs, met als getuige o.a. Arnoud van Arkel, ridder.⁸⁷

Op 29 mei 1359 werd de verzoening in gang gezet tussen Jan, heer van Arkel, met Albrecht, hertog van Beieren, ruwaard van Holland, waarbij onder andere heer Arnoud van Arkel als arbiter werd aangesteld.⁸⁸ Een kleine maand later werd hij opgeroepen om te Schoonhoven te verschijnen: ‘Jan die Wael ghesent an heren Aernt van Arckel omme op die dachvaert te comen tot Schoonhoven ende sijn segghen te segghen tusschen minen here ende den here van Arckel’.⁸⁹ Een paar dagen later, 4 juli, volgde de uitspraak door de scheidslieden. Op dezelfde dag werd door dezelfde scheidslieden ook uitspraak gedaan over de geschillen tussen Jan, heer van Arkel, en Jan van Polanen, heer van de Lek.⁹⁰

In 1361 ontstond er in Gelre een twee partijenstrijd, namelijk de Heeckerens, aanhangers van hertog Reinout, en de Bronckhorsten, aanhangers van diens jongere broer Eduard. Op 25 mei 1361 werd de stad Tiel belegerd door hertog Reinout. Eduard kwam de stad Tiel te hulp tegen zijn broer en won de strijd. Hertog Reinout werd gevangen genomen evenals Arnoud van Arkel.⁹¹ Op 22 februari 1362 verklaarden Arnoud van Arkel, ridder, en zijn twee zoons, Jan van Arkel, ridder, en Otto van Arkel, verzoend te zijn met Eduard, hertog van Gelre, en gaven ‘‘t huys van Zoelen aan hem over ’t sijnen wil te breken of laten staan, maar niemand geven’.⁹² Enige maanden later, namelijk 13 april, volgde de officiële verzoeningsakte.⁹³

Gijsbert, heer van Abcoude, deed op 18 juni 1363 uitspraak tussen Jan van Arkel, bisschop van Utrecht, en Roderick, heer van Voorst, over Mastbroek, waarbij gerefereerd werd naar een ‘segghen’ dat heer Arnoud van Arkel gedaan heeft tussen de bisschop en heer Sweder, heer van Voorst, de vader van Roderick.⁹⁴ Een dag later volgt de verzoening tussen beide partijen.⁹⁵ Op 2 september 1363 werden o.a. ‘heer Aernt van Arckel ende heer Jan, sijn soen’, ridders, ter dagvaart opgeroepen te Sint Geertruidenberg.⁹⁶

Albrecht van Beieren, ruwaard van Holland, verleende op 22 augustus 1365 een handvest aan het waterschap van de Alblasserwaard.⁹⁷ Bijna een jaar later op 15 augustus 1366 volgde een verdrag tussen verschillende heren, waaronder genoemd Arnoud van Arkel, ridder, als belanghebbenden over het nieuwe waterschap.⁹⁸ Op dezelfde datum gaf Herbaren, heer van Liesveld, toestemming om een uitwatering door zijn land aan te leggen, bekrachtigd door de ruwaard.⁹⁹ Een paar dagen later op 25 augustus gaven Arnoud van Arkel en zijn oudste zoon Jan, ridders, aan Jan van Langerak met diens land van Langerak een vrije afwatering door hun land van Oud-Goudriaan.¹⁰⁰

⁸⁵ Nijhoff, Gedenkwaardigheden II, no. 88, d.d. 19-7-1358.

⁸⁶ Nijhoff, Gedenkwaardigheden II, no. 89, d.d. 25-1-1359.

⁸⁷ Nijhoff, Gedenkwaardigheden II, no. 93, d.d. 7-2-1359.

⁸⁸ Van Mieris III, blz. 94, d.d. 29-5-1359.

⁸⁹ Prevenier, Dagvaarten I, no. 255, d.d. 22-6-1359.

⁹⁰ Van Mieris III, blz. 100-101, d.d. 4-7-1359.

⁹¹ De Beke, Kroniek, blz. 210.

⁹² Kemp, Van Arkel, blz. 89, d.d. 22-2-1362.

⁹³ Kemp, Van Arkel, blz. 90, d.d. 13-4-1362.

⁹⁴ Van Mieris III, blz. 150, d.d. 18-6-1363.

⁹⁵ Van Mieris III, blz. 151, d.d. 19-6-1363.

⁹⁶ Prevenier, Dagvaarten I, no. 310, d.d. 2-9-1363.

⁹⁷ Van Mieris III, blz. 180, d.d. 22-8-1365.

⁹⁸ Van Mieris III, blz. 192, d.d. 15-8-1366.

⁹⁹ Van Mieris III, blz. 195, d.d. 15-8-1366.

¹⁰⁰ Bordewijk, Langerak, no. 7, d.d. 25-8-1366.

Uit de hiervoor weergegeven oorkonden blijkt dat Arnoud van Arkel een invloedrijk man was. Hij trad in allerlei zaken op hetzij als getuige hetzij als scheidsman. Doordat zijn bezittingen gelegen waren zowel in Holland als in Gelderland trad hij in die gebiedsdelen afwisselend op, maar vrijwel nooit tegelijkertijd. Hij behoorde evenals zijn zwager Jan van Polanen, heer van de Lek en Breda, tot de partij van de Hoeken dit in tegenstelling tot zijn jongere broer Jan van Noordeloos. In 1361 blijkt Arnoud van Arkel tot de partij van de Heeckerens te behoren, waardoor hij in conflict kwam met Eduard, de jongere broer van Reinout, hertog van Gelre, die hem op 25 mei 1361 in de strijd om Tiel gevangen heeft genomen. Uit zijn partijkeuze zou je kunnen afleiden dat hij principieel aan de kant aan de rechtmatige soeverein stond.

Uit dit huwelijk:

1. *Jan II van Arkel*, volgt IV.
2. *Otto van Arkel*, knaap (1364), vermeld 1361-1369, aangeslagen in de schatting onder Zoelen 1369,¹⁰¹ memorie 11 april.¹⁰²

Claes van Arnhem verklaarde op 15 april 1361, dat hij, op verzoek van heer Hendrik van Kelle, de aanspraken heeft ingetrokken, die hij tegen de heren van Sint Johan te Arnhem en hun convent gehad heeft, waarna hij belooft hun vriend te zijn en hen niet meer in hun goederen te hinderen, bezegeld door van Otto van Arkel, heer Aerntsz., namens de oorkonder.¹⁰³ Op 2 mei 1364 verklaarde Otto van Arkel, heer Aerntsz., knaap, dat hij Johannes van Hetterscheit ontheft vanwege zijn gevangenneming bij de strijd voor Tiel en de zekerheden, die hij hem had gedaan, en beloofde voorts Eduard, hertog van Gelre, niet te zullen aanspreken.¹⁰⁴ Aan het charter hangt zijn nog gave zegel (afb. 5).

5. Zegel van Otto van Arkel, knaap (1364).¹⁰⁵
(Geldersarchief, foto auteur)

¹⁰¹ Van Doorninck, Schatting, blz. 171. In de hoogste categorie van 8 pond.

¹⁰² Necrologium Sint Servaes, blz. 112. April: III Id. (= 11 april) Otto de Noordeloos.

¹⁰³ Loeff, Commanderie, no. 158, d.d. 15-4-1361.

¹⁰⁴ Geldersarchief, Charterverzameling, inv.nr. 386, d.d. 2-5-1364.

¹⁰⁵ Beschrijving: 1. omschrift: +S·OTT[E]·JVA·ARKEL

2. kenmerken: rond, ca. 17 mm, groene was, licht beschadigd.

3. zegelbeeld: een gotisch schild.

4. wapen: twee gekanteelde dwarsbalken, vergezeld in rechterbovenhoek van een vijfpuntige ster en in de linkerbovenhoek van een wassenaar.

3. *Agnes van Zoelen*,¹⁰⁶ tr. *Lambrecht Millinc*, heer van Waalwijk, ridder (1357), vermeld 1357-1379, overl. voor 1395.¹⁰⁷

Op 25 maart 1357 werd hij na opdracht door Jan van Herlaar, heer van Ameide, beleend met een hofstede, genaamd Hagenshoeve, groot 20 morgen, gelegen in het land van de Lede.¹⁰⁸ Vervolgens beleend op 16 maart 1367 na opdracht uit eigen met 3 morgen land, gelegen in Lang-Nieuwland.¹⁰⁹

Lambrecht Millinc, ridder, werd op 15 augustus 1371 beleend na opdracht door Nicolaas van der Merwede met twee derde van de grote tienden tot Uppel.¹¹⁰ In 1373 was hij kapitein op Hagestein met zijn zwager Jan van Arkel.¹¹¹ Op 8 september 1373 werd hij beleend met De Vinkenhoeve, groot 24 morgen land, gelegen te Papendrecht, na overdracht door zijn zwager, Jan van Arkel, heer van Noordeloos, die een neef is van de heer van Haamstede.¹¹²

Op 17 augustus 1378 werd hij door Willem van Boxtel, ridder, beleend met 'die moelen ende wijnt tot Waelwijn, tolle, gruyt, tijns ende weeghelt'. Splinter van Loenersloot, ridder, beloofde op 24 november 1378 heer Lambrecht Millinc, ridder, schadeloos te houden. Vervolgens werd hij op 16 mei 1379 door Reinout, heer van Brederode en Gennip, beleend met het huis 'te Waelwijn mit de wege ende mit den lande' onder voorwaarde dat 'dit voerz. huys ons open huys altoes te weesen ende te bliven'.¹¹³

Na zijn overlijden werd pas op 28 augustus 1399 zijn zoon, Adam Millinc, ridder, beleend met 13 morgen land, gelegen in de ban van Rijswijk, 4½ morgen land, gelegen in Woudrichem, en tweederde van de grote tiende van Uppel.¹¹⁴

Bastaard:

4. *Hubert van Zoelen*, vermeld 1407-1425.

In 1407 komt Hubert van Zoelen voor als neef van de leenheer. Hiermee wordt heer Jan van Arkel bedoeld.¹¹⁵ Hij heeft klaarblijkelijk een lening van 50 Engelse nobel aan hem verstrekt te lossen met 500 nobels. Als onderpand werd hij op 7 maart 1407 beleend met 57½ morgen land.¹¹⁶ In januari 1414 worden de genoemde lenen overgedragen om in ruil daarvoor twee nieuwe lenen, bij elkaar 25 morgen, te ontvangen.¹¹⁷ Niet lang hierna heeft kennelijk lossing plaatsgevonden omdat de leengoederen verdwijnen uit de leenregistratie, tenzij hierin een andere kwestie een rol heeft gespeeld. Uit een akte van 9 maart 1418 blijkt dat hij in de Arkelse oorlog (1401-1412) gestreden heeft in dienst van de graaf Willem van Beieren tegen die van Gelre en Arkel. Als gevolg daarvan heeft hij schade geleden aan zijn goederen, gelegen in Gelderland. Jacoba van Beieren compenseert hem door land met een omvang van 85½ morgen aan hem toe te

¹⁰⁶ Taxandria jrg. 10 (1903), blz. 77.

¹⁰⁷ Kort, Leenkamer Culemborg, blz. 57 [leen 30]. Belending: erven heer Lambert Millinc.

¹⁰⁸ Kort, Leenkamer Arkel-2, blz. 383 [leen 12].

¹⁰⁹ Kort, Leenkamer Culemborg, blz. 46 [leen 7].

¹¹⁰ Kortweg, Rechtsbronnen, no. 142, d.d. 15-8-1371.

¹¹¹ Gelre, jrg. 1 (1898), blz. 164.

¹¹² Brakke, Leenkamer Hodenpijl, blz. 254 [leen 50].

¹¹³ Verreyt, Bescheiden, blz. 37.

¹¹⁴ Kortweg, Rechtsbronnen no. 227, d.d. 28-8-1399.

¹¹⁵ Kort, Leenkamer Hardinxveld, blz. 463. Leenman (neef van de leenheer) waarvan geen belening bekend is.

¹¹⁶ Kort, Leenkamer Arkel-1, blz. 201 [leen 10], 205 [leen 18], 219 [leen 37] en 279 [leen 50, 51].

¹¹⁷ Kort, Leenkamer Arkel-1, blz. 285 [leen 55] en 299 [leen 70].

wijzen wat hij zijn leven lang mag gebruiken of verhuren, maar niet mag verkopen, verminderen of vervreemden.¹¹⁸

Op 20 december 1425 was 'Hubert van Zoelen, bast. here Aerntssoen van Arkel' als leenman van Arnold, hertog van Gelre, aanwezig toen Gerrit van Beesd 6 morgen land, gelegen in het gericht Tuil, opdroeg, waarna Jan van Beesd Gerritsz. ermee werd beleend.¹¹⁹ Aan de leenbrief hangt zijn zegel (afb. 6).

6. Zegel van Hubert van Zoelen, bastaard (1425).¹²⁰
(Geldersarchief, foto auteur)

IV. *Jan II van Arkel*, heer van Noordeloos en Zoelen, ridder (1362), vermeld 1348, 1362-1386, aangeslagen in de schatting onder Zoelen 1369,¹²¹ bezegelde de zogenaamde zoenbrief 1376,¹²² genoemd in de landvrede 1377,¹²³ overl. tussen 10 oktober 1386 en 23 februari 1388, tr. *Agnes van Bentheim*, overl. voor 1409, dr. van Jan van Bentheim en Machteld van Lienden. Zij tr. 2^e Johan, heer to Reyd, ridder.

Omdat Gerrit van Asperen, ridder, voogd van de vrouwe van Asperen (Aleid), zich verbonden had aan Willem, graaf van Holland, kon hij niet buiten de graaf om doen wat hij goed achtte voor haar. De graaf bepaalde dan ook op 15 maart 1348 dat zij in het huwelijk zou treden met Jan van de Noordeloos, zoon van heer Arnoud van Arkel, onder voorwaarde dat Jan zich met hem zou verbinden op zelfde wijze als heer Robrecht van Arkel, zaliger, haar eerste man, en sommige van haar vaders magen.¹²⁴ Hij heeft klaarblijkelijk niet aan die voorwaarde willen voldoen, want het geplande huwelijk is niet doorgegaan. Aleid is naderhand getrouwd met Walraven, heer van Born, Sittard, Herpen en Aspen.

¹¹⁸ Van Mieris IV, blz. 474, d.d. 9-3-1418.

¹¹⁹ Geldersarchief, Charterverzameling, inv.nr. 731, d.d. 20-12-1425.

¹²⁰ Beschrijving: 1. omschrift: S'·HUBERT·VA/ARKLE·BAS*

2. kenmerken: rond, ca. 25 mm, groene was, vrijwel gaaf.

3. zegelbeeld: een gotisch schild gevat in een rondboogvierpas, waarvan de bovenste versierd met een vogel met gespreide vleugels en de onderste met een onduidelijk motief, geplaatst op een vierhoek.

4. wapen: twee gekanteelde dwarsbalken, vergezeld in de rechterbovenhoek van een vijfpuntige ster, met over alles heen een bastaardstreep.

¹²¹ Van Doorninck, Schatting, blz. 171. In de hoogste categorie van 8 pond.

¹²² Nijhoff, Gedenkwaardigheden III, no. 29, d.d. 2-11-1376.

¹²³ Nijhoff, Gedenkwaardigheden III, no. 31, d.d. 6-1-1377.

¹²⁴ Van Mieris II, blz. 732, d.d. 19-3-1347 (paasstijl = 15-3-1348).

Jan van Arkel, heer van Noordeloos, verkocht op 11 juni 1370 aan zijn oom, heer Jan van Polanen, heer van de Lek en Breda, het goed, gelegen in Rijswijk, Wateringen en Monster, dat als huwelijksgift was meegegeven aan zijn moeder, Heilwig van Polanen, bij haar huwelijk met heer Arnoud van Arkel, heer van Noordeloos.¹²⁵ Aan de oorkonde hangt zijn fraaie zegel (afb. 7).

7. Zegel van Jan van Arkel, heer van Noordeloos, ridder (1370).¹²⁶
(Nationaal Archief, foto H. den Hertog).

Op 5 februari 1378 loste Walraven van Bentheim de rente uit de Keldonkse goederen, die zijn vader Johan van Bentheim aan de armen in Nijmegen verpand had, met bewilliging van 'heren Johan van Arkel, en vrouwe Agnesen, synre witteliken beiddeghenoet, mynre zuster, oft van oer erven comen moghen'.¹²⁷ Jan van Arkel, heer van Noordeloos, werd op 10 oktober 1386 voor de vierschaar van Zuid-Holland gedaagd vanwege een aanzienlijke vordering, die de heer van Oosterhout op hem had. Desondanks was hij niet verschenen zonder bericht te geven of iemand anders uit zijn naam te sturen. De vierschaar veroordeelde hem als zijnde 'witteloos, trouweloos, eerloes, ende meyneedich'.¹²⁸

Opvallend dat noch zijn naam, ondertussen overleden zijnde, noch die van zijn zoon worden vermeld in de lijst van (leen)mannen van Holland van het jaar 1398 als gehorende onder Gelderland. Er staat slechts 'heer Arent van Arckel, off zyn recht erfgenamen'.¹²⁹ Wellicht is dit te wijten aan de geschonden reputatie.

Uit dit huwelijk:

1. *Otto van Arkel, heer van Noordeloos*, vermeld 1388, 1400, 1401, overl. tussen 1 april 1401¹³⁰ en 14 februari 1402.¹³¹

¹²⁵ NA, Archief Nassausche Domeinraad I, inv.nr. 1252, d.d. 11-6-1370.

¹²⁶ Beschrijving: 1. omschrift: ['TIS+SI]/GIL'M/IOHA/NIS·DE/AERK/EL·MIL

2. kenmerken: rond, - mm, groene was, vrijwel gaaf.

3. zegelbeeld: een gotisch schild gevat in rondboogzespas versierd met gotische en bloemmotieven, geplaatst op een zeshoekvormige sierlijst getopt met een bolletje.

4. wapen: twee gekanteelde dwarsbalken met in de rechterbovenhoek een vijfpuntige ster.

¹²⁷ Scholten, Grafenthal, no. 232, d.d. 5-2-1378.

¹²⁸ Van Mieris II, blz. 451, d.d. 10-10-1386.

¹²⁹ Van Mieris III, blz. 674, d.d. 7-5-1398.

¹³⁰ Kort, Leenkamer Cuyk-1, blz. 113 [leen 10]. Genoemd in een belending Otto van Arkel, heer van Noordeloos, d.d. 1-4-1401.

¹³¹ Kort, Leenkamer Arkel-1, blz. 285 [leen 56]. Het is niet duidelijk waarom (Heilwig) de vrouwe van Vianen op 14-2-1402 genoemd wordt als degene die de heerlijkheid Noordeloos zou houden van hertog Albrecht. De enige gevolgtrekking is wel dat Otto voor die datum zal zijn overleden.

Op 23 februari 1388 werd Zeger Florisz. beleend met een hoeve, genaamd de 'Drie Hoeven' op Goudriaan, door Otto van Arkel als voogd en mombler van Otto van Arkel, heer Jans zoon van Arkel, zijn neef.¹³²

Opmerkelijk is dat in de Gelderse leenregistratie niet eerder een belening van Otto van Arkel als 'erve sijns vader Johans' voorkomt dan die uit 1400.

De lenen bestaan uit (1) de Hofstad te Zoelen, waar het huis op staat, met alle toebehoren, het dagelijks gerecht van Zoelen, de tijns van Zoelen en Avezaath, de visserij, groot en klein te Zoelen, 18 morgen land, gelegen aan de Hofstad, geheten 'die Dijkslagen', voorts 5 morgen landt, achter de Hofstad, geheten 'die Schaepsbrugge', en (2) drie bloktienden, gelegen in de kerspel Zoelen, geheten 'die Broeckthienden, Schrymweide ende dat Hogevelt', met de smaltienden daartoe behoren.

Indien hij zal komen te overlijden zonder wettige kinderen dan zullen de goederen erven op Heilwig, vrouwe van Leyenberg, zijn zuster, vrouw van heer Arnoud van Leyenberg, of haar kinderen dan wel haar rechte erfgenamen, terwijl ook een jongere zuster Kunigonde wordt genoemd. Na het overlijden van Otto zijn de bloktienden eerst vererfd op zijn moeder Agniese, huisvrouw van heer Johan, heer to Reyd, en daarna op Arnoud van Leyenberg, ridder, die ze in 1409 overgedragen heeft aan Johan van Rossem, ridder.¹³³

2. *Heilwig van Arkel*, vermeld 1400, 1413, overl. na 1416, tr. *Arnoud van Leyenberg*, heer van Zoelen, ridder (1409), vermeld 1374-1424, baljuw van Amstelland, raad van de hertog van Gelre, raad van hertog Jan van Beieren, overl. voor 1426, zn. van Hubert van Leyenberg en Johanna van Rosenburch (uit Benthem).¹³⁴

Hendrik Schoock Paulusz. werd op 16 oktober 1413 bevestigd in de koop van een huis en hofstede in Noordeloos met 10 morgen land, leenroerig aan Arkel, van heer Arnoud van Leyenberg, getrouwd met Heilwig.¹³⁵ Vervolgens droeg Arnoud met toestemming van zijn zoon Jan de heerlijkheid Noordeloos, hoog en laag met tijns, tiende en toebehoren op 2 februari 1418 over aan heer Jan van Vianen.¹³⁶ Op 17 maart 1421 werd Arnoud van Gent, heer van Giessenburg, beleend met het dorp Goudriaan met de vrije heerlijkheid en rechten, hoog en laag, etc., bij overdracht door Arnoud, heer van Leyenberg, zoals Jan van Arkel, heer van Noordeloos, hield.¹³⁷

3. *Kunigonde van Arkel*, vermeld 1400.

¹³² HUA, Verzameling Van Buchel-Booth, inv.nr. 15, fol. 120v, d.d. 23-2-1388. Vgl. Kort, Leenkamer Hof van Zoelen, blz. 232 [leen 4].

¹³³ Sloet, Leenaktenboeken-5, blz. 287 [leen 112], blz. 293 [leen 114] en blz. 308 [leen 121]

¹³⁴ Merckens, Arkelian Vetera-II, kolom 285-286. Tabel D.

¹³⁵ Kort, Leenkamer Arkel-1, blz. 286 [leen 59].

¹³⁶ Kort, Leenkamer Arkel-1, blz. 285 [leen 56].

¹³⁷ Kort, Grafelijke lenen Alblasserwaard, blz. 33 [leen 32].

Verwijzingen naar gedrukte bronnen en literatuur

Corpus Sigillorum Neerlandicorum. *De Nederlandsche zegels tot 1300* ('s-Gravenhage, 1937-1940). [CSN]

Necrologium der Sint Servaas-abdij te Utrecht, in: *Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht*, 27^e deel (1901). [Necrologium Sint Servaas]

F. Beelaerts van Blokland, Edellieden vermeld in de oudste protocollen der 's-Hertogenbossche Schepensbank, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 31 (1913). [Edellieden]

Johannes de Beke, *Croniken van den Stichte van Utrecht ende van Holland* ('s-Gravenhage, 1982). Uitgegeven door H. Bruch. RGP Grote Serie no. 180. [Kroniek]

H. Bordewijk, *Archieven betreffende Langerak. Inleiding en regesten* (Provinciale inspectie der archieven in Zuid-Holland, 's-Gravenhage, 1970). [Langerak]

J.H. Brakke en C. Hoek, Repertorium op de lenen van Hodenpijl, 1299-1753, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 20 (1965). [Leenkamer Hodenpijl]

H.M. Brokken, *Het ontstaan van de Hoekse en Kabeljauwse twisten* (Zutphen, 1982). [Hoekse en Kabeljauwse twisten]

A.W.E. Dek, Het nageslacht van Philips van Duivenvoorde, eerste heer van Polanen, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 38 (1983). [Van Duivenvoorde]

P.N. van Doorninck, *Schatting van den Lande van Gelre voor het Overkwartier en de Betuwe van 1369* (Haarlem, 1903). [Schatting]

S.W.A. Drossaers, *Het archief van de Nassauschen Domeinraad*. Eerste deel ('s-Gravenhage, 1948). Regestenlijst. [Domeinraad I]

J. de Fremery, *Cartularium der Abdij Mariënweerd* ('s-Gravenhage, 1890). [Cartularium]

L. Galesloot, *Le livre des Feudataires de Jean III, duc de Brabant* (Bruxelles, 1865). [Leenboek van Brabant]

J. de Groot, Arkeliana vetera, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 69 (1941). [Arkeliana Vetera I]

J. Habets en A.J.A. Flament, *De archieven van het kapittel der hoogadellijke rijksabdij Thorn* (Den Haag, 1889, 1899), 2 delen. [Thorn]

C. Hoek, Repertorium op de grafelijke lenen in Albrandswaard en Riederwaard, 1199-1648, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 42 (1987). [Grafelijke lenen Albrandswaard en Riederwaard]

A. Kemp, *Leven der doorluchtige heeren van Arkel ende jaarbeschrijving der stad Gorinchem* (Gorinchem, 1656). [Van Arkel]

A.C.F. Koch (ed), *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*. [OHZ]

Deel I: eind van de 7^e eeuw tot 1222 ('s-Gravenhage, 1970).

Deel II: 1222 tot 1256 (Assen/Maastricht, 1986).

Deel III: 1256 tot 1278 (Assen/Maastricht, 1992).

Deel IV: 1278 tot 1291 (Assen, 1997).

Deel V: 1291 tot 1299 (Den Haag, 2005).

J.C. Kort, Repertorium op de lenen van de hofstede Putten, 1229-1650, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 34 (1979). [Leenkamer Putten]

J.C. Kort, Lenen van de Hofstede Cuyk in het land van Heusden en Altena en in Zuid-Holland, 1361-1641, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 39 (1984). [Leenkamer Cuyk-1]

J.C. Kort, Repertorium op de lenen van de Hofstede Arkel in het graafschap in het Land van Arkel, 1263-1650, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 39 (1984). [Leenkamer Arkel-1]

J.C. Kort, Repertorium op de lenen van de Hofstede Arkel in het land van der Leede, 1307-1646, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 39 (1984). [Leenkamer Arkel-2]

J.C. Kort, Repertorium op de lenen van de hofstede Culemborg, 1251-1648, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 42 (1987). [Leenkamer Culemborg]

J.C. Kort, Repertorium op de lenen van de heerlijkheid Hardinxveld, 1407-1649, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 46 (1991). [Leenkamer Hardinxveld]

J.C. Kort, Lenen van de Hof van Zoelen alias Aldenhaag, 1388-1782, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 48 (1993). [Leenkamer Hof van Zoelen]

J.C. Kort, Repertorium op de grafelijke lenen in de Alblasserwaard, 1280-1650, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 52 (1997). [Grafelijke lenen Alblasserwaard]

K.N. Korteweg, *Rechtsbronnen van Woudrichem en het Land van Altena*. Tweede stuk (Utrecht, 1948). [Rechtsbronnen]

J. Loeff, *Het archief der Commanderie van St. Jan te Arnhem* ('s-Gravenhage, 1950). [Commanderie]

O. Merckens, *Arkeliana Vetera*. Bijdragen tot de stamboomen Arkel – Heukelom – Leyenburg – Schonauwen, in: *De Nederlandsche Leeuw* jrg. 61 (1943). Met opmerkingen van J.W. Groesbeek en J.P. de Man. [Arkeliana Vetera II]

Frans van Mieris, *Groot Charterboek der Graaven van Holland, van Zeeland en Heeren van Vriesland, beginnende Met de eerste en oudste Brieven van die Landstreeken, en eindigende met den dood van onze Gravinne, Vrouwe Jacoba van Beyere, in 4 delen* (Leyden, 1753-1756). [Van Mieris]

S. Muller (e.d.), *Oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301*. [OSU]

Deel I: 695-1197 (Utrecht, 1920).

Deel II: 1198-1249 ('s-Gravenhage, 1940).

Deel III: 1249-1267 ('s-Gravenhage, 1949).

Deel IV: 1267-1290 ('s-Gravenhage, 1954).

Deel V: 1291-1301 en supplement op de delen I-V 966-1296 ('s-Gravenhage, 1959)

Is. An. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland door onuitgegevene oorkonden opgehelderd en bevestigd*. Eerste deel (Arnhem, 1830). [Gedenkwaardigheden I]

Is. An. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland door onuitgegevene oorkonden opgehelderd en bevestigd*. Tweede deel (Arnhem, 1833). [Gedenkwaardigheden II]

Is. An. Nijhoff, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland door onuitgegevene oorkonden opgehelderd en bevestigd*. Derde deel (Arnhem, 1839). [Gedenkwaardigheden III]

P. Nijhoff, *Inventaris van het oud archief der gemeente Doesburg* (Doesburg, 1865). [Doesburg]

W. Prevenier en J.G. Smit, *Bronnen voor de geschiedenis der dagvaarten van de Staten en steden van Holland voor 1544*. Deel I: 1276-1433 tweede stuk ('s-Gravenhage, 1987). RGP Grote Serie 202. [Dagvaarten I]

A.P. van Schilfgaarde, *Het archief der Heeren en Graven van Culemborg* ('s-Gravenhage, 1949). [Culemborg]

Robert Scholten, *Das Cistercienserinnen-Kloster Grafenthal oder Vallis Comitum zu Asperden in Kreise Kleve* (Kleve, 1899). Herausgabe 1984. [Grafenthal]

J.J.S. Baron Sloet e.a., *Register op de leenaktenboeken van het vorstendom Gelre en graafschap Zutphen*. Het kwartier Nijmegen (Arnhem, 1924). [Leenaktenboeken-5]

Ch.C.V. Verreyt, Bescheiden betreffende Besoyen, Raamsdonk, Waalwijk en Dongen, in: *Taxandria* jrg. 11 (1904). [Bescheiden]

M.J. Waale, *De Arkelse oorlog, 1401-1412. Een politieke, krijgskundige en economische analyse* (Hilversum, 1990). [Arkelse oorlog]

J.D. Wagner, Zoelen en den Alden Haag, in: *Bijdragen en mededelingen Gelre*, deel 30 (1927) (Arnhem, 1927). [Van Zoelen]

